

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ နေ့စဉ်သုံးစကားများလေ့လာချက်

ခင်စိုးဦး*

စာတမ်းအကျဉ်း

ဤစာတမ်းသည် မြိတ်ဒေသိယစကားမှ နေ့စဉ်သုံးစကားများကို လေ့လာ ဖော်ထုတ်ထားသော စာတမ်း ဖြစ်ပါသည်။ ထိုသို့လေ့လာရာ၌ မြိတ်ဒေသိယ စကားမှ နေ့စဉ်သုံးစကားများကို ဖော်ထုတ်ရန် ရည်ရွယ်ပါသည်။ ဤစာတမ်းကို အခန်း နှစ်ခန်းခွဲ၍ လေ့လာတင်ပြထားပါသည်။ အခန်း (၁) မြိတ်ဒေသိယ စကားတွင် ဒေသိယဖွင့်ဆိုချက်၊ မြိတ်ဘာသာစကားနှင့် နောက်ခံသမိုင်းတို့ကို လေ့လာတင်ပြပြီး အခန်း (၂)တွင် မြိတ်ဒေသိယစကားမှ နေ့စဉ်သုံးစကားများ လေ့လာချက်တွင် ဆွေမျိုးစပ်ဆိုင်ရာဝေါဟာရများ၊ အစားအသောက်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများ၊ အသီးအနှံဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများ၊ အသုံးအဆောင်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများနှင့် နေ့စဉ်သုံး အပြောစကားများကို လေ့လာတင်ပြထားပါသည်။ ဤစာတမ်းပါ အချက်အလက်များသည် မြိတ်ဘာသာစကား ဖော်ထုတ်လေ့လာမှုကို အထောက်အကူပြုနိုင်မည် ဖြစ်ပါသည်။

သော့ချက်ဝေါဟာရများ - ဆွေမျိုးစပ်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများ၊ အစား အသောက်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများ၊ အသီးအနှံ ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများ၊ အသုံးအဆောင်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများ၊ နေ့စဉ်သုံး အပြောစကားများ။

နိဒါန်း

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ နေ့စဉ်သုံးစကားများလေ့လာချက် စာတမ်းသည် မြိတ်ဒေသိယစကားမှ နေ့စဉ်သုံးစကားများကို လေ့လာဖော်ထုတ်ထားခြင်း ဖြစ်ပါ သည်။ ထိုသို့ လေ့လာဖော်ထုတ်ရာတွင် ရန်ကုန်၌ တာဝန်ထမ်းဆောင်နေကြသော မြိတ်သူမြိတ်သားများထံမှ အချက်အလက်များကို ကောက်ယူ၍ လေ့လာဖော်ထုတ် ထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ဒေသိယစကားဖြစ်၍ မြန်မာစကားနှင့် အသံထွက်အားဖြင့် လည်းကောင်း၊ စာလုံးပေါင်းအားဖြင့် လည်းကောင်း ကွဲလွဲနေသော စကားလုံးများကို လေ့လာဖော်ထုတ်ထားပါသည်။

* ဒေါ် နည်းပြ၊ မြန်မာစာဌာန၊ သင်္ကန်းကျွန်းပညာရေးကောလိပ်

ရည်ရွယ်ချက်

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ စံဘာသာစကားနှင့် ကွဲပြားစွာသုံးသည့် နေ့စဉ်သုံး စကားများကို ဖော်ထုတ်ရန် ရည်ရွယ်ပါသည်။ မြန်မာဘာသာစကားကို လေ့လာသူ တို့သည် ဒေသိယစကားများကိုပါ သိရှိထားရန် လိုအပ်သောကြောင့် ဘာသာစကားကို စိတ်ဝင်စားစွာ လေ့လာသူတို့အတွက် တစ်စိတ်တစ်ဒေသ အထောက်အကူပြုနိုင်ရန် ရည်ရွယ်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။

၁။ မြိတ်ဒေသိယစကား

မြိတ်ဒေသိယစကားသည် ရေမြေပထဝီအနေအထားအရ မြန်မာစကားနှင့် ကွဲပြားသွားသော မျိုးကွဲ ဖြစ်သည်။ တစ်နည်းအားဖြင့် စံမြန်မာစကားနှင့် အသံထွက်၊ ဝေါဟာရ၊ ဓလေ့သုံး၊ အဓိပ္ပာယ်အားဖြင့် ကွဲပြားသော စကားဖြစ်သည်။

၁၊ ၁။ ဒေသိယပွင့်ဆိုချက်

ဒေသိယဝေါဟာရဆိုသည်မှာ ‘ဒေသအလိုက် ပြောဆိုသုံးနှုန်းသောစကား’^၁ ဖြစ်ပါသည်။ ဒေသိယဟူသည် ဘာသာစကားတစ်ခု၏ မျိုးကွဲဖြစ်ပြီး ထိုဘာသာ စကား၏ စံမျိုးကွဲနှင့် အသံထွက်အားဖြင့်လည်းကောင်း၊ သဒ္ဒါအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဝေါဟာရအားဖြင့်လည်းကောင်း ကွဲပြားသော မျိုးကွဲ ဖြစ်သည်။

“ဘာသာစကားတစ်ခုတည်းတွင် နေရာဒေသအရသော်လည်းကောင်း၊ လူမှုရေးအဆင့်အတန်းအရသော်လည်းကောင်း ကွဲပြားသွားသော ဒေသိယစကား (ဘာသာစကားတစ်ခု၏ အသွင်ကွဲများ) ရှိသည်ပင် ဖြစ်သည်။”^၂

၁၊ ၂။ မြိတ်ဒေသိယစကားနှင့် နောက်ခံသမိုင်း

မြိတ်မြို့သည် တနင်္သာရီတိုင်းအတွင်း တည်ရှိသော မြို့တစ်မြို့ ဖြစ်သည်။ တနင်္သာရီတိုင်းတွင် ထားဝယ်ခရိုင်၊ မြိတ်ခရိုင်၊ ကော့သောင်းခရိုင် ဟူ၍ ခရိုင်(၃)ခု ရှိရာ မြိတ်မြို့သည် မြိတ်ခရိုင်တွင် ပါဝင်သော မြို့တစ်မြို့ ဖြစ်သည်။ မြိတ်မြို့တွင် ပြောဆိုနေသော စကားများသည် စံဟု သတ်မှတ်ထားသော ဘာသာစကားနှင့် မတူဘဲ

^၁ မြန်မာအဘိဓာန်၊ ၂၀၀၈၊ ၁၇၉။

^၂ ခင်မင်၊ မောင်(နေဖြူ)၊ ၂၀၁၇၊ ၂၅။

စကားသံအရလည်းကောင်း၊ ဝေါဟာရအရလည်းကောင်း၊ သဒ္ဒါအရလည်းကောင်း၊ အဓိပ္ပာယ်အရလည်းကောင်း ကွဲပြားခြားနားလျက်ရှိသော အသွင်ကွဲ မြန်မာဘာသာ စကားပင် ဖြစ်သည်။ မြိတ်ဒေသသည် ပထမမြန်မာနိုင်ငံ ထူထောင်သော အနော်ရထာမင်း လက်ထက်ကပင် အခြေတည်နေပြီဖြစ်ကြောင်း သိရှိရသည်။

“အနော်ရထာမင်းကြီးသည် သက္ကရာဇ် (၄၁၉)၊ အေဒီ (၁၁၅၇) ခုနှစ်တွင် သထုံပြည်ကို တနင်္သာရီအထိ သိမ်းသွင်းခဲ့ပြီးဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရသည်။”^၁

“အနော်ရထာမင်းကြီးသည် အင်အား တောင့်တင်းသော နိုင်ငံတော်ကြီးကို တည်ထောင်ရန်အလို့ငှာ နိုင်ငံခြား ကူးသန်း ရောင်းဝယ်ရေး အခြေစိုက်ရာ တနင်္သာရီနယ် (ယခုမြိတ်ဒေသ)ကို ချုပ်ကိုင်ထားခဲ့သည်။ ထိုအထောက်အထားအရ မြိတ်ဒေသသည် ပုဂံခေတ် အစောပိုင်းကာလပင် အခြေစိုက်တည်ခဲ့ပြီဖြစ်ကြောင်း သိရသည်။ သို့သော် မြိတ်ဒေသသည် ထိုအချိန်အခါက တနင်္သာရီအရံမြို့ (၃၀)တွင် ပါဝင်သော မြို့တစ်မြို့ ဖြစ်၍ မထင်ရှားသေးဟု ဆိုနိုင်သည်။ သို့ရာတွင် မြိတ်မြို့သည် အိန္ဒိယ၊ အီတလီ၊ ပြင်သစ်၊ ပေါ်တူဂီစသော နိုင်ငံရပ်ခြား ကုန်သည်တို့၏ ကုန်သွယ်မှုပြုခဲ့သော မြို့တစ်မြို့ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။”^၂

ကုန်းဘောင်ခေတ်သို့ ရောက်သောအခါ တနင်္သာရီမြို့တွင် ကျောက်ဘွားမြစ်စောစံမင်း အုပ်စိုးစဉ် သက္ကရာဇ် (၈၉၃)၊ ခရစ်နှစ် (၁၅၃၁)ခန့်တွင် သင်္ဘောဆိပ်ကို သန္နုတ်မြို့၊ ယခု တောနောက်လယ်ရွာမှ ခယ်တောင် (ယခု သိမ်တော်ကြီးတောင်)သို့ ပြောင်းရွှေ့ ခဲ့သည်။ သက္ကရာဇ် (၁၀၉၃)ခုနှစ်၊ (၁၇၃၁)ခုနှစ် တနင်္ဂနွေမင်းလက်ထက်တွင် ကိုးတောင်မြင့်သော သစ်တပ်တိုင်ပတ်လည်စိုက်၍ မြိတ်သင်္ဘောဆိပ်မြို့သစ်တည်ကာ ဖရာမံကို မြို့ဝန်ခန့်ထားသည်။ ထို့နောက် မြို့ဝန် ဦးဒိန်းကျော်လက်ထက် သက္ကရာဇ် (၁၁၂၄)၊ ခရစ်နှစ် (၁၇၆၂)ခုနှစ်တွင် မြို့အင်္ဂါရပ်နှင့်အညီ ပြန်လည်တည်ဆောက်ပြီး မြိတ်မြို့ဟု အမည်တွင်စေခဲ့သည်။

မြိတ်ဟူသော ဝေါဟာရကို မာရိတ်(ယိုးဒယားစကား)မှ မြိတ်ဖြစ်လာသည်ဟု လည်းကောင်း၊ အစွန်အဖျားတွင်ရှိသောကြောင့် မြိတ်ဟု ခေါ်သည်ဟု လည်းကောင်း၊ မြိတ်ထောင်အရပ်ကို အစွဲပြု၍ မြိတ်ဟု လည်းကောင်း၊ တနင်္သာရီဒေသသို့ ရှေးယခင်

^၁ မောင်ရွှေ၊ ၁၉၉၀၊ ၂၁။
^၂ မောင်ရွှေ၊ ၁၉၉၀၊ ၂၁။

ကတည်းက ရောက်နှင့်နေပြီဖြစ်သော ဆလုံလူမျိုးတို့က 'မြိတ်' ဟုခေါ်သည်ကို ထောက်၍ ('မြိတ်' ဆလုံဘာသာတွင် မြို့ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်) လည်းကောင်း၊ မြိတ်ဝေါဟာရကို အမျိုးမျိုး ယူဆခဲ့ကြသည်။

အထက်ပါအယူအဆတွင် မြိတ်မြို့သည် ထိုင်း(ယိုးဒယား)တို့ မရောက်မီ ကတည်းကပင် တည်ရှိခဲ့ပြီး ဖြစ်သည်။ ထိုင်းတို့က မိမိတို့ကြားရသည့်အသံကို လိုက်၍ မြိတ်ကို မာရိတ်ဟု ခေါ်ခြင်း ဖြစ်တန်ရာသည်။ မြိတ်ဝေါဟာရသည် မူလက မြိတ်ဟု ယူဆခြင်းမှာ ဖြစ်တန်ရာသည်။ မြိတ်သည် ရှေးခေတ်ကျောက်စာရေးထုံး သဏ္ဍာန်ဖြစ်သည်။

မြိတ်မြို့သည် တနင်္သာရီတိုင်း တောင်ဘက်အစွန်းတွင် တည်ရှိသော ကျွန်းမြို့တစ်မြို့ ဖြစ်သည်။ အကျယ်အဝန်းမှာ (၅၄၇.၄၄၈) စတုရန်းမိုင် ရှိသည်။ နယ်နိမိတ်ထိစပ်မှုမှာ အရှေ့ဘက်နယ်နိမိတ်တွင် တနင်္သာရီနှင့် တနင်္သာရီရိုးမ တောင်တန်း၊ အနောက်ဘက်တွင် ကပ္ပလီပင်လယ်၊ တောင်ဘက်နယ်နိမိတ်တွင် ဘုတ်ပြင်းမြို့၊ မြောက်ဘက်နယ်နိမိတ်တွင် ပုလောမြို့တို့ တည်ရှိကြပေသည်။

၂။ မြိတ်ဒေသိယစကားမှ နေ့စဉ်သုံးစကားများ

လူတစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး ဆက်သွယ်ပြောဆိုရန် ဘာသာစကားသည် မရှိမဖြစ် လိုအပ်ပေသည်။ တစ်ဦး၏ဆိုလိုချက်ကို တစ်ဦးက နားလည်စေရန် အပြောစကား ဖြင့်သော်လည်းကောင်း၊ အရေးဖြင့်သော်လည်းကောင်း ဆက်သွယ်ပြောဆိုကြရ ပေသည်။ ထိုသို့ ပြောဆိုဆက်ဆံကြရာတွင် မိမိတို့၏ ခံစားချက်များ၊ သက်ရှိ၊ သက်မဲ့၊ ဒြပ်ရှိ၊ ဒြပ်မဲ့ အရာဝတ္ထုများကို အများသဘောတူ သတ်မှတ်ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို နေကြခြင်း ဖြစ်သည်။

ဘာသာစကားတစ်ခုတွင် အပြောဘာသာစကားနှင့် အရေးဘာသာစကား ဟူ၍ နှစ်မျိုး ခွဲခြားလေ့လာနိုင်သည်။ နေ့စဉ်သုံးဝေါဟာရဆိုသည်မှာ ဘာသာစကားတစ်ခုကို ပြောဆိုနေကြသော သူတို့သည် နေ့စဉ် လုပ်ငန်းဆောင်တာအမျိုးမျိုးအတွက် ပြောဆို သုံးနှုန်းသော စကားများကို ဆိုလိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုသို့ ပြောဆိုကြသောစကားထဲတွင် ဝေါဟာရများသည် အသုံးပေါ်တွင် အခြေခံကာ အနက်အဓိပ္ပာယ်ပွားလာသည်လည်း ရှိသကဲ့သို့ ပြောင်းသွားသည်လည်း ရှိသည်။

မြိတ်ဒေသတွင် နေ့စဉ်သုံးဝေါဟာရတို့၏ အနက်ကို အသွင်အမျိုးမျိုး၊ အနက် အဓိပ္ပာယ်အမျိုးမျိုးဖြင့် အသုံးပြုနေကြသည်။ ထိုဒေသိယစကားများကို လေ့လာခြင်းဖြင့် မြိတ်ဒေသ၏ ဓလေ့ထုံးတမ်းများ၊ ဘာသာစကားသုံးနှုန်းပုံများကို သိရှိရပါသည်။

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ နေ့စဉ်သုံးစကားများကို အောက်ပါအတိုင်း ပိုင်းခြား
လေ့လာတင်ပြပါမည်။

၂။ ၁။ မြိတ်ဒေသိယစကားမှ ဆွေမျိုးစပ်ဆိုင်ရာဝေါဟာရများ

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ ဆွေမျိုးစပ်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများကို အောက်ပါအတိုင်း
လေ့လာတွေ့ရှိရပါသည်။

စံဘာသာစကား	မြိတ်ဒေသိယစကား
အမေ	မယ်မယ်
/ə mē/	/mē mē/
အဖေ	ဘဘ
/ə phē/	/bá bá/
မိထွေး	မိငယ်
/mí' dwè/	/mí' ŋē/
ပထွေး	ဖငယ်
/pə htwè/	/phə ŋē/
အစ်ကိုကြီး	နောင်နောင်
/ə kō dzi/	/-naũ -naũ/
မောင်လေး	မောင်မောင်
/-maũ lè/	/-maũ -maũ/
အဖွား	ဖွားလေး
/ə phwà/	/bwà lè/
အိမ်ထောင်ရှိသောမိန်းမ	လင်ရှင်
/eĩ -daũ cí' θv mēĩ má/	/-lĩ -cĩ/

ကလေး (ယောက်ျားလေးကိုခေါ်)	သားငယ်
/khə lè/	/θà ŋē/
မယားညီအစ်ကို	အကျိုချင်း
/mə jà nī əkō/	/ə tē tchĩ/
လင်မယား	မုန့်ခွက်သား
/-li mə jà/	/moũ' khwe? θà/

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ ဆွေမျိုးစပ်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများတွင် အမေကို မယ်မယ်၊ အဖေကို ဘဘ၊ မိထွေးကို မိငယ်၊ ပထွေးကို ဖငယ်၊ အစ်ကိုကြီးကို နောင်နောင်၊ မောင်လေးကို မောင်မောင်၊ အဖွားကို ဖွားလေး၊ အိမ်ထောင်ရှိသော မိန်းမကို လင်ရှင်၊ ကလေးကို သားငယ်၊ မယားညီအစ်ကို ကို အကျိုချင်း၊ လင်မယားကို မုန့်ခွက်သားဟု စံစကားနှင့် ကွဲပြားစွာ သုံးထားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ဗျည်းသံ၊ သရသံ ကွဲပြားမှုမျိုးမဟုတ်ဘဲ ဝေါဟာရစကားလုံးပါ ကွဲပြားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။

မြိတ်ဒေသိယစကား ‘မယ်မယ်’မှ ‘မယ်’ကို မြန်မာအဘိဓာန်တွင် ‘မိခင်၊ ချစ်မြတ်နိုးသူ အမျိုးသမီးကို အမျိုးသားက ခေါ်သောအမည်၊ မယ်ဘွဲ့ရသော အမျိုးသမီး’ ဟု ဖွင့်ဆိုထားပါသည်။ စံဘာသာစကားနှင့် အခေါ်အဝေါ် ကွဲပြားသော်လည်း ရည်ညွှန်းသောအဓိပ္ပာယ် တူသည်ကို တွေ့ရသည်။ ထို့အတူ မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ဘဘ’မှ ‘ဘ’ ကို မြန်မာအဘိဓာန်တွင် ‘အဖေ၊ အဖ’ ဟူ၍ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုထားရာ စံဘာသာစကားနှင့် အခေါ်အဝေါ် ကွဲပြားသော်လည်း ရည်ညွှန်းသော အဓိပ္ပာယ် တူသည်ကို တွေ့ရသည်။

ထို့ပြင် မြိတ်ဒေသိယစကား ‘နောင်နောင်’ မှ ‘နောင်’ ကို မြန်မာအဘိဓာန်တွင် ‘အစ်ကို၊ အများအနက် အကြီးအကဲဖြစ်သူ’ ဟူ၍ ဖော်ပြထားရာ စံဘာသာစကားနှင့် အခေါ်အဝေါ်ကွဲပြားသော်လည်း ရည်ညွှန်းသော အဓိပ္ပာယ်တူသည်ကို တွေ့ရသည်။ ထို့ကြောင့် မြိတ်ဒေသိယစကားမှ ဆွေမျိုးစပ်ဆိုင်ရာဝေါဟာရများသည် စံဘာသာ စကားနှင့် အခေါ်အဝေါ် ကွဲပြားသော်လည်း ရည်ညွှန်းလိုသော အဓိပ္ပာယ်မှာ တူသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ မြိတ်ဒေသိယစကားများသည် ခမ်းနားသော၊ လေးနက်သော၊ နန်းဆန်သော ရှေးခေတ်အခေါ်အဝေါ်များ လွှမ်းမိုးနေသည်ဟုလည်း ယူဆရပါသည်။

၂၊ ၂။ မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အစားအသောက်ဆိုင်ရာဝေါဟာရများ

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ စံစကားနှင့် ကွဲပြားသော အစားအသောက်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများကို အောက်ပါအတိုင်း လေ့လာတွေ့ရှိရပါသည်။

စံဘာသာစကား	မြိတ်ဒေသိယစကား
ချိုချဉ်ကြော်	ကေဆ
/tchō tchī tēḁ/	/kē shá/
ငါးသေတ္တာ	ငါးစည်
/ŋà θi? tā/	/ŋà zī/
ပဲပြား	တောင်ဟွာ
/pē pjà/	/-taũ hwā/
မုန့်ကျွတ်	ခူးမုန့်
/moĩ tcu?/	/dù moĩ/
ငါးပိသုပ်	ပိဖျော်
/ŋə pí? θou?/	/pí phjḁ/
တို့စရာ	ပိရှာ
/tó zə jā/	/pí cā/
ပဲငံပြာရည်	ပဲဆီ
/pē ŋā pjā jē/	/pē shī/
သာကူ	ပင်ပွား
/θā gū/	/-pĩ bwà/
ဖက်ထုပ်	ပြန်းရှက်
/phe? thou?/	/pj̃ ā cē?/

သရက်သီးသနပ်	ဘင်္ဂလားအစပ်
/θə jɛ? θi ð nɛ?/	/bĩ gə là ə sɛ?/
မုန့်ဖက်ထုပ်	မုန့်ကမဲနို့
/moũ' phe? thou?/	/moũ' kə mé nó/
ငှက်ပျောသီးမုန့်	မုန့်စောင်ခြံ
/hŋɛ? pjə θi moũ' /	/moũ' -saũ -tɕoũ/
မုန့်လက်ဆောင်း	မုန့်ဖားလောင်း
/moũ' lɛ? shàũ/	/moũ' phə làũ/
ကန်စွန်းသ	မျောက်ခေါင်း
/gə žũ ú/	/mjau? gəũ/
အစိမ်းကြော်	ဟင်းလှော်
/ə səĩ tɕə/	/h'ĩ hlə/
ရေနွေးကြမ်း	ရေပူကြမ်း
/jɛ nwè dʒã/	/jɛ pũ dʒã/
မုန့်ပျားသလက်	ခေါက်မုန့်
/moũ' pjɛ? ðlɛ?/	/khau? moũ' /
မုန့်လင်မယား	မုန့်ခွက်သား
/moũ' -lĩ ma jã/	/moũ' khwe? θà/
ထမင်း	မင်း
/thə mĩ/	/mĩ/

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အစားအသောက်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများတွင် ချိုချဉ်ကြော်ကို ကေဆ၊ ငါးသေတ္တာကို ငါးစည်၊ ပဲပြားကို တောင်ဟွာ၊ မုန့်ကျွတ်ကို ဒူးမုန့်၊ ငါးပိသုပ်ကို ပိဖျော်၊ တို့စရာကို ပိရှာ၊ ပဲငံပြာရည်ကို ပဲဆီ၊ သာကူကို ပင်ပွား၊

ဖက်ထုပ်ကို ပြန်းရှက်၊ သရက်သီးသနပ်ကို ဘင်္ဂလားအစပ်၊ မုန့်ဖက်ထုပ်ကို မုန့်ကမဲနို့၊ ငှက်ပျောသီးမုန့်ကို မုန့်စောင်ခြုံ၊ မုန့်လက်ဆောင်းကို မုန့်ဖားလောင်း၊ ကန်စွန်းဥကို မျောက်ခေါင်း၊ အစိမ်းကြော်ကို ဟင်းလှော်၊ ရေခွေးကြမ်းကို ရေပူကြမ်း၊ မုန့်ပျားသလက်ကို ခေါက်မုန့်၊ မုန့်လင်မယားကို မုန့်ခွက်သား၊ ထမင်းကို မင်းဟု စံစကားနှင့် ကွဲပြားစွာ သုံးသည့် ဒေသိယဟန်ကို တွေ့ရပါသည်။ အစားအသောက် ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများတွင်လည်း စကားလုံးအဆင့်၌ ကွဲပြားစွာ သုံးသည်ကို တွေ့ရ ပါသည်။

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အစားအသောက်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများတွင် ‘မုန့်ဖားလောင်း’သည် စံဘာသာစကားတွင် ‘မုန့်လက်ဆောင်း’ ကို ဆိုလိုသည်။ မြိတ်ဒေသိယစကားတွင် ‘မုန့်ဖားလောင်း’ ကို မုန့်ဖတ်ကလေးများသည် တိရစ္ဆာန် ဖားလောင်းမဖြစ်မီ ဖားလောင်းကောင်ကလေးများနှင့် အသွင်သဏ္ဍာန်တူသောကြောင့် ‘မုန့်ဖားလောင်း’ ဟု ခေါ်ဝေါ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

မြိတ်ဒေသိယစကားရှိ ‘မျောက်ခေါင်း’ကို မြန်မာအဘိဓာန်တွင် ‘စောင်းကောက်တွင် ပဲ့ပိုင်းဖလားနှင့် ခင်တံကြားရှိ အစိတ်အပိုင်း’ ဟု အဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ဆိုထားပါသည်။ မြိတ်ဒေသိယစကားရှိ ‘မျောက်ခေါင်း’ မှာ စံဘာသာစကားတွင် ‘ကန်စွန်းဥ’ ကို ခေါ်ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ စံဘာသာစကားနှင့် ဝေါဟာရအသုံးအနှုန်း ကွဲပြားရုံသာမက ရည်ညွှန်းသော အဓိပ္ပာယ်ပါ ကွဲပြားသွားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ထို့ကြောင့် မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အစားအသောက်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများတွင် စံဘာသာစကားနှင့် ဝေါဟာရအသုံးအနှုန်းသာမက အဓိပ္ပာယ်ပါ ကွဲပြားသည်ကို တွေ့ရသည်။

၂။ ၃။ မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အသီးအနှံဆိုင်ရာဝေါဟာရများ

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ စံစကားနှင့် ကွဲပြားသော အသီးအနှံဆိုင်ရာ ဝေါဟာရ များကို အောက်ပါအတိုင်း လေ့လာတွေ့ရှိရပါသည်။

စံဘာသာစကား	မြိတ်ဒေသိယစကား
ဇီးဖြူသီး	ရှားသီး
/zì bū òi/	/cà òi/
သဘော်သီး	ရိုန်းခိုသီး
/θì bò òi/	/cěi khō òi/

နှင်းသီး	ရေမွှေးသီး
/hñĩ òi/	/jē mwè òi/
မိုးမျှော်ငှက်သီး	ရုပ်မတ်တပ်သီး
/mò hmjò ၵə jou? òi/	/jou? ma? tɛ? òi/
သီဟိုဠ်သီး	ခရုသီး
/θī hō òi/	/kə jú òi/
ဖရဲသီး	စိန်သခွားသီး
/phə jè òi/	/seĩ ðkhwà òi/
သီးမွှေးငှက်ပျောသီး	ဆင်အံသီး
/θi hmwè hɲɛ? pɲò òi/	/shĩ ă òi/
ဆောင်းလျားသီး	ဆောင်းပါးသီး
/shàũ lɲà òi/	/shàũ bà òi/
ကျွဲကောသီး	တာအိုးသီး
/tɕwè ɡó òi/	/tā ò òi/
စပါးစေ့	ကောက်သီး
/zə bē sé /	/kau? θi/
သစ်ချသီး	သစ်တစေ့
/θi? tɕh òi/	/θi? tə sè/
ကနစိုသီး	စန်းစွန်းသီး
/kə nə sō òi /	/sã zũ òi/
ဖီးကြမ်းငှက်ပျောသီး	ဘီလားသီး
/phì tɕã hne? pɲò òi/	/bí là òi/

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အသီးအနှံ့ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများတွင် ဇီးဖြူသီးကို ရှားသီး၊ သင်္ဘောသီးကို ရှိန်းခိုသီး၊ နှင်းသီးကို ရေမွှေးသီး၊ မိုးမျှော်ငှက်သီးကို ရုပ်မတ်တပ်သီး၊ သီဟိုဠ်သီးကို ခရသီး၊ ဖရဲသီးကို စိန်သခွားသီး၊ သီးမွှေးငှက်ပျောသီးကို ဆင်အံသီး၊ ဆောင်းလျားသီးကို ဆောင်းပါးသီး၊ ကျွဲကောသီးကို တာအိုးသီး၊ စပါးစေ့ကို ကောက်သီး၊ သစ်ချသီးကို သစ်တစေ့၊ ကနစိုသီးကို စန်းဇွန်းသီး၊ ဖီးကြမ်းငှက်ပျောသီးကို ဘီလားသီးဟု စံစကားနှင့် ကွဲပြားသော ဒေသိယအသုံးများကို တွေ့ရပါသည်။

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အသီးအနှံ့ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများတွင် မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ရှားသီး’ မှ ‘ရှား’ သည် မြန်မာအဘိဓာန်တွင် ‘အနှစ်သားကို ကျိုချက်၍ အရသာ ဖန်သော နီညိုရောင်အစေး ထုတ်ယူနိုင်သည့် အသားမာအပင်ကြီး’ ဟူ၍ အဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ဆိုထားပါသည်။ မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ရှားသီး’မှာ စံဘာသာစကားတွင် ‘ဇီးဖြူသီး’ ကို ခေါ်ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ဝေါဟာရအသုံးအနှုန်းသာမက အဓိပ္ပာယ်ပါ ကွဲပြားသွားသည်။ ထို့အတူပင် မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အသီးအနှံ့ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများတွင် အများအားဖြင့် စံဘာသာစကားနှင့် စကားလုံးအသုံးအနှုန်းသာမက အဓိပ္ပာယ်ပါ ကွဲပြားသွားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။

၂။ ၄။ မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အသုံးအဆောင်ဆိုင်ရာဝေါဟာရများ

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အသုံးအဆောင်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများကို အောက်ပါ အတိုင်း လေ့လာတွေ့ရှိရပါသည်။

စံဘာသာစကား	မြိတ်ဒေသိယစကား
ပိုက်ဆံ	ကြေးပြား
/paiʔ -shǎ/	/tɕè bjə̀/
ဆပ်ပြာ	သာပူ
/sheʔ pjǎ/	/θā bū/
ပန်းကန်ပြား	ဇန်ပြား
/bə -gǎ pjǎ/	/-zǎ bjə̀/

အုပ်ဆောင်:	မင်းပွဲချုပ်
/ou? shàũ/	/mĩ pwè tchou?/
မျက်နှာသုတ်ပုဝါ	ဖားဥပိုင်:
/mjɛ? hne? θou? pə wā /	/phà ú bàĩ/
မိုးကာအင်္ကျီ	မိုးခံအင်္ကျီ
/mò gā ʔdzĩ/	/mò -khā ʔdzĩ/
မီးပူ	ကြွေအိုး
/mì pū/	/tcwē ò/
အထက်ဆင်	ခုတင်
/ə the? -shĩ/	/ga -dĩ/
ပရုတ်ဆီ	ခေါင်းကိုက်ဆီ
/pə jou? shĩ/	/khàũ kai? shĩ/
လက်နှိပ်ဓာတ်မီး	ဓာတ်ပြောင်း:
/lɛ? hnei? da? mi/	/da? pjàũ/
စက်ဘီး	ခြေနင်းဘီး
/se? bẽĩ/	/tchē ñĩ bẽĩ/
ရုပ်ရှင်	ဓာတ်ရှင်ပွဲ
/jou? -cĩ/	/dea? -cĩ pwè/
တံမြက်စည်း	မြက်စည်း
/də bjɛ? si/	/mjɛ? si/
တူ	စာပေါ်တံ
/tū/	/sā pō -tā/

ပန်းကန်လုံး	ဟင်းစား
/bə -gǎ ləũ/	/h`i zà/
ကုလားပဲ	ပဲခြမ်း
/kə lē pè/	/pè dʒǎ /
ညောင်ရေအိုး	တာအိုး
/-paũ jē ò/	/tā ò/
ငါးဖမ်းကိရိယာ	စန္ဒား
/ŋà phà kə rí jǎ/	/-sǎ dà/
ဆာလာအိတ်	ဆားအိတ်
/shā lā ei?/	/shà ei?/
ဆေးပြင်းလိပ်	ကုလားဆေးလိပ်
/shè `bjī lei?/	/kə là shē lei?/

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အသုံးအဆောင်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများတွင် ပိုက်ဆံကို ကြေးပြား၊ ဆပ်ပြာကို သာပူ၊ ပန်းကန်ပြားကို ဇန်ပြား၊ အုပ်ဆောင်းကို မင်းပွဲချုပ်၊ မျက်နှာသုတ်ပုဝါကို ဖားဥပိုင်း၊ မိုးကာအင်္ကျီကို မိုးခံအင်္ကျီ၊ မီးပူကို ကြွေအိုး၊ အထက်ဆင်ကို ခုတင်၊ ပရုတ်ဆီကို ခေါင်းကိုက်ဆီ၊ လက်နှိပ်ဓာတ်မီးကို ဓာတ်ပြောင်း၊ စက်ဘီးကို ခြေနင်းဘီး၊ ရုပ်ရှင်ကို ဓာတ်ရှင်ပွဲ၊ တံမြက်စည်းကို မြက်စည်း၊ တူကို စာပေါ်တံ၊ ပန်းကန်လုံးကို ဟင်းစား၊ ကုလားပဲကို ပဲခြမ်း၊ ညောင်ရေအိုးကို တာအိုး၊ ငါးဖမ်းကိရိယာကို စန္ဒား၊ ဆာလာအိတ်ကို ဆားအိတ်၊ ဆေးပြင်းလိပ်ကို ကုလားဆေးလိပ်ဟု စံဘာသာစကားနှင့် မတူကွဲပြားသော မြိတ်ဒေသိယအသုံးများကို တွေ့ရပါသည်။

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အသုံးအဆောင်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများတွင် မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ကြေးပြား’ မှ ‘ကြေး’ ကို မြန်မာအဘိဓာန်တွင် ‘အသပြာ၊ တန်ဖိုး၊ ပေးဆောင်ရန် သတ်မှတ်ထားသော အဖိုးအခ’ ဟု အဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ဆိုထားပါသည်။ မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ကြေးပြား’ မှာ စံဘာသာစကားတွင် ‘ပိုက်ဆံ’ ကို ခေါ်ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဝေါဟာရအသုံးအနှုန်း ကွဲပြားသော်လည်း ရည်ညွှန်းလိုသော

အဓိပ္ပာယ်မှာ ဆင်တူသည်ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။ ‘ပိုက်ဆံ’ ကို ‘ကြေးပြား’ ဟု ခေါ်ဆိုခြင်းမှာ ရှေးခေတ်အသုံးကို ဆက်လက်သုံးစွဲနေခြင်း ဖြစ်သည်ဟုလည်း ဆိုနိုင်ပါသည်။

ထို့ပြင် မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ကြွေအိုး’ မှ ‘ကြွေ’ ကို မြန်မာအဘိဓာန်တွင် ‘ကြွေထည်ပစ္စည်းပြုလုပ်ရာတွင် အကြမ်းထည်ကို ဖြူဖွေးချောမွတ်စေရန် သုတ်လိမ်းရသော ကျောက်မှုန့်အရည်’ ဟု လည်းကောင်း၊ ‘အိုး’ ကို ‘မြေ၊ ကြေး၊ ဒန် စသည်ဖြင့် ပြုလုပ်ထားသော ရေ၊ အရည် စသည် ထည့်စရာ၊ ချက်ပြုတ်ကြော်လှော်စရာ ပစ္စည်း’ ဟု လည်းကောင်း အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုထားသည်။ ထို့ကြောင့် ‘ကြွေအိုး’ ကို စံဘာသာစကားတွင် ကြွေဖြင့်ပြုလုပ်ထားသောအိုးဟု အဓိပ္ပာယ်ရပါသည်။ မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ကြွေအိုး’ မှာ စံဘာသာစကားတွင် ‘မီးပူ’ ကို ခေါ်ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် စံဘာသာစကားနှင့် ဝေါဟာရအသုံးအနှုန်းသာမက အဓိပ္ပာယ်ပါ ကွဲပြားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။

ထို့အတူ မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ခုတင်’ကို မြန်မာအဘိဓာန်တွင် ‘အခြေတပ်ထားသော အိပ်စရာခုံ’ ဟူ၍ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုထားသည်။ မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ခုတင်’ မှာ စံဘာသာစကားတွင် ‘အထက်ဆင်’ ကို ခေါ်ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ စံဘာသာစကားနှင့် စကားလုံးအသုံးအနှုန်းသာမက အဓိပ္ပာယ်ပါ ကွဲပြားသွားသည်ကို တွေ့ရသည်။

မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ဓာတ်ရှင်ပွဲ’ မှ ‘ဓာတ်ရှင်’ ကို မြန်မာအဘိဓာန်တွင် ‘ရုပ်ရှင်၊ ဘိုင်စကုတ်’ ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ‘ပွဲ’ ကို ‘ပရိသတ် စုဝေးရာ သဘင်၊ လူအများ စုဝေးဆင်နွှဲသော အရာ’ဟု အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုထားပါသည်။ ထို့ကြောင့် မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ဓာတ်ရှင်ပွဲ’ မှာ စံဘာသာစကားတွင် ‘ရုပ်ရှင်’ ကို ဆိုလိုခြင်း ဖြစ်သည်။ စံဘာသာစကားနှင့် ရည်ညွှန်းသော အဓိပ္ပာယ်တူသည်ကို တွေ့ရသည်။ ‘ဓာတ်ရှင်’ မှာ ရှေးခေတ်အသုံးဟုလည်း ဆိုနိုင်ပါသည်။ စံဘာသာစကားတွင် ဓာတ်ရှင်ကို ရှေးခေတ်က ခေါ်ဆိုသုံးနှုန်းခဲ့ကြသော်လည်း ယနေ့ခေတ်တွင် အသုံးမပြုကြတော့ပေ။ ထို့ကြောင့် မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ဓာတ်ရှင်’ သည် ရှေးခေတ်အသုံးအတိုင်း ဆက်လက်သုံးစွဲနေခြင်းဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။

ထို့ပြင် မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ခြေနင်းဘီး’ မှ ‘ခြေနင်း’ ကို မြန်မာအဘိဓာန်၌ ‘အပ်ချုပ်စက်၊ စက်ဘီး၊ ရက်ကန်းစင် စသည်တို့တွင် ခြေဖြင့်နင်းရသော အစိတ်အပိုင်း ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ‘ဘီး’ ကို ‘ဝင်ရိုးကို ဗဟိုပြု၍ လည်ပတ်သော အပြားအပိုင်း၊ ခွေ’ ဟူ၍လည်းကောင်း အဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ဆိုထားပါသည်။ ထို့ကြောင့် စံဘာသာစကားတွင် ခြေနင်းဘီးမှာ ‘စက်ဘီး’ ကို ခေါ်ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ခြေနင်းဘီး’ မှာ စံဘာသာစကားတွင် ‘စက်ဘီး’ ကို ခေါ်ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ စံဘာသာ

စကားတွင် ‘စက်ဘီး’ ကို ‘ခြေနင်းဘီး’ ဟု သုံးနှုန်းခေါ်ဆိုခြင်း မရှိသော်လည်း ရည်ညွှန်းသော အဓိပ္ပာယ်မှာ တူသည်ကို တွေ့ရသည်။

စံဘာသာစကားရှိ ‘ညောင်ရေအိုး’ ကို မြန်မာအဘိဓာန်တွင် ‘ဘုရားပူဇော်ရန် ပန်းစိုက်သည့်အိုး’ ဟူ၍ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုထားပါသည်။ စံဘာသာစကားရှိ ‘ညောင်ရေအိုး’ ကို မြိတ်ဒေသိယစကားတွင် ‘တာအိုး’ ဟု ခေါ်ဆိုသည်ကို တွေ့ရသည်။ ရှေးခေတ် လူကြီးများသည် သင်္ကြန်အချိန်အခါတွင် ညောင်ရေအိုးတွင် ပန်းများထိုး၍ အန္တရာယ်ကင်း ပရိတ် ရွတ်ဖတ်ကြလေ့ ရှိသည်။ ကျေးလက်တွင် ‘ညောင်ရေအိုး’ ကို ‘အတာအိုး’ ဟု သုံးနှုန်းလေ့ ရှိကြသည်။ ထို့ကြောင့် မြိတ်ဒေသိယစကားရှိ ‘တာအိုး’ ဟူသော အသုံးသည် စံဘာသာစကားနှင့် ဝေါဟာရအသုံး၊ ရည်ညွှန်းသော အဓိပ္ပာယ် သွားတူ သည်ကို တွေ့ရသည်။ ထို့ပြင် ‘ပန်းကန်လုံး’ ကို ‘ဟင်းစား’၊ ‘ဆာလာအိတ်’ ကို ‘ဆားအိပ်’ စသည့် စံဘာသာစကားနှင့် ဝေါဟာရအသုံးအနှုန်းသာမက အဓိပ္ပာယ်ပါ ကွဲပြားသည့် စကားလုံးများလည်း တွေ့ရသည်။

၂၊ ၅။ မြိတ်ဒေသိယစကားမှ နေ့စဉ်သုံးအပြောစကားများ

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ နေ့စဉ်သုံးအပြောစကားများကို အောက်ပါအတိုင်း တွေ့ရှိရပါသည်။

စံဘာသာစကား	မြိတ်ဒေသိယစကား
ကောင်းသည်	ကောင်းစ
/kàũ ðī/	/kàũ sá/
ကောင်းကောင်းမွန်မွန်	ကောင်းကောင်းတေတေ
/kàũ gàũ -mũ -mũ/	/kàũ kàũ tē tē/
မီးပူတိုက်(သည်)	ကြွေတိုက်
/mì bũ tai?/	/tɛwē tai?/
လှည်း(သည်)	ခါ
/hlē ðī/	/khā/

ဘဝင်မြင့်သည်	စခန်းကြီးဟယ်
/ba -wĩ mjĩ' ðĩ/	/sa kh`ã dʒi hē/
သိတတ်သည်	စေ့ဟယ်
/θi' ta? ði/	/sé hē /
လူကြံ့ပေး(သည်)	ဆောင်းပါးပေး
/lū -dzoũ pè ði/	/shàũ bā pè/
တစ်ခါတစ်ရံ	ဆပ်လီဆပ်ဖယ်
/tə khā tə -jã/	/she? lĩ she? phē/
သတ္တိကောင်းသည်	ဇက်ကောင်း
/θa? tí kàũ ði/	/ze? kàũ/
ဈေးကြီး(သည်)	ဈေးစွန်
/zè tɛĩ ði/	/zè -sũ/
ဈေးပေါ	ဈေးသင့်
/zè pə/	/zè θi' /
ထမိတစ်ထည်	ထမိန်တစ်လုံး
/thə -meĩ tə thè/	/thə -meĩ tə lòũ/
မိုးချုပ်	ညမိုက်
/mò tɕhou?/	/nà mai?/
နားထောင်	နားခံ
/nà -thaũ/	/nà -khã/
ခဏကြာတုန်းက	နန့်ကြာတုံးက
/kə ná tɕā dòũ gá/	/nã' tɕā dòũ gá/

စိတ်ကောက်သည်	ပဆော့ဟယ်
/sei? kau? ði/	/pə shó hè/
ဖျတ်ဖျတ်လတ်လတ်လတ်ရှိသည်	ဖင်ပေါ့ဟယ်
/phje? phje? le? le? cí ði/	/phĩ pó hè/
မကြာခဏ	ပန်းကြဲပန်းကြဲ
/mə tcā kə ná/	/pã tcè pã tcè/
ကိုယ်ဝန်ဆောင်သည်	ဗိုက်ရှင်
/kō wū shàū ðè/	/bai? cí/
ရှိ	ဟိ
/ci/	/hi' /
မီးငြိမ်းသည်	မီးသေဟယ်
/mì jěĩ ði/	/mì θē hē/
နားရှင်းသည်	နားပေါက်ဟယ်
/nà c'ĩ ði/	/nà pau? hē/
အရပ်ရှည်(သည်)	ကလန်ကလား
/ə jɛ? cē ði/	/gə -lã gə là/
မငြိမ်မသက်	ကယောက်ဂယက်
/mə-jěĩ mə θɛ?/	/gə jau? gə jɛ?/

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ နေ့စဉ်သုံးဝေါဟာရများတွင် ကောင်းသည်ကို ကောင်းစ၊ ကောင်းကောင်းမွန်မွန်ကို ကောင်းကောင်းတေတေ၊ မီးပူတိုက်သည်ကို ကြွေတိုက်၊ လှည်း(သည်)ကို ခါ၊ ဘဝင်မြင့်သည်ကို စခန်းကြီးဟယ်၊ သိတတ်သည်ကို စေ့ဟယ်၊ လူကြုံပေး(သည်)ကို ဆောင်းပါးပေး၊ တစ်ခါတစ်ရံကို ဆပ်လီဆပ်ဖယ်၊ သတ္တိကောင်း(သည်)ကို ဇက်ကောင်း၊ ဈေးကြီး(သည်)ကို ဈေးစွန်၊ ဈေးပေါ့ကို ဈေးသင့်၊ ထမိတ်ထည်ကို ထမိန်တစ်လုံး၊ မိုးချုပ်ကို ညမိုက်၊ နားထောင်ကို နားခံ၊ ခဏကြာတုန်းကကို နန့်ကြာတုံးက၊ စိတ်ကောက်သည်ကို ပဆော့ဟယ်၊ ဖျတ်ဖျတ်

လတ်လတ်ရှိသည်ကို ဖင်ပေါ့ဟယ်၊ မကြာခဏကို ပန်းကြဲပန်းကြဲ၊ ကိုယ်ဝန်ဆောင် သည်ကို ဗိုက်ရှင်၊ ရှိကို ဟိ၊ မီးငြိမ်းသည်ကို မီးသေဟယ်၊ နားရှင်းသည်ကို နားပေါက်ဟယ်၊ အရပ်ရှည်(သည်)ကို ကလန်ကလား၊ မငြိမ်မသက်ကို ကယောက် ကယက်ဟု စံဘာသာစကားနှင့် ကွဲပြားသော မြိတ်ဒေသိယအသုံးများကို တွေ့ရ ပါသည်။

စံဘာသာစကားတွင် ဝါကျအဆုံးသတ်ပုဒ်အနေဖြင့် ‘သည်၊ ၏၊ ဖြီ’ ဟူ၍ သုံးသော်လည်း မြိတ်ဒေသိယစကားတွင် ‘စ၊ ဟယ်’ တို့ကို သုံးသည်ကို တွေ့ရသည်။ ထို့ပြင် ‘ရှိ’ ကို ‘ဟိ’ ဟု သုံးသည်ကိုလည်း တွေ့ရသည်။ ထမိတ်ထည်ကို ‘ထမိန် တစ်လုံး’ ဟူ၍ ထူးခြားစွာ သုံးထားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ထို့ပြင် မြိတ်ဒေသိယ စကား ‘ညမိုက်’ မှ ‘ည’ ကို မြန်မာအဘိဓာန်တွင် ‘နေဝင်မှ နေထွက်ထိအချိန်’ ဟု လည်းကောင်း၊ ‘မိုက်’ ကို ‘အလင်းရောင်ကင်းမဲ့သော၊ မှောင်သော’ ဟု အဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ဆိုထားပါသည်။ မြိတ်ဒေသိယစကား ‘ညမိုက်’မှာ စံဘာသာစကားတွင် ‘ည’ ကို ခေါ်ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ရည်ညွှန်းလိုသော အဓိပ္ပာယ်မှာ အတူတူပင် ဖြစ်သည်။

ခြုံငုံသုံးသပ်ချက်

မြိတ်ဒေသိယစကားတွင် ‘အမေ’ ကို ‘မယ်မယ်’၊ ‘အဖေ’ ကို ‘အဘ’၊ ‘အစ်ကိုကြီး’ ကို ‘နောင်နောင်’ဟု သုံးသည်ကို တွေ့ရသည်။ ရှေးခေတ်နန်းတွင်းယဉ်ကျေးမှု အသုံးအနှုန်းများ လွှမ်းမိုးသည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ ယဉ်ကျေးသိမ်မွေ့သော အသုံးများဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။ မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အစားအသောက်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများတွင်လည်း ‘မုန့်လက်ဆောင်း’ ကို ‘မုန့်ဖားလောင်း’၊ ‘ကန်စွန်းဥ’ ကို ‘မျောက်ခေါင်း’ စသည်ဖြင့် စံဘာသာစကားနှင့် စကားလုံး၊ အဓိပ္ပာယ်ပါ ကွဲပြားသော အသုံးများကို တွေ့ရသည်။ မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အသီးအနှံဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများတွင်လည်း ‘ဇီးဖြူသီး’ ကို ‘ရှားသီး’၊ ‘သင်္ဘောသီး’ ကို ‘ရှိုန်းခိုသီး’ စသည်ဖြင့် စံဘာသာစကားနှင့် ဝေါဟာရ အသုံးအနှုန်းသာမက အဓိပ္ပာယ်ပါ ကွဲပြားသွားသည့် စကားလုံးများကို တွေ့ရသည်။ မြိတ်ဒေသိယစကားမှ အသုံးအဆောင်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရများတွင်လည်း ‘မီးပူ’ ကို ‘ကြွေအိုး’၊ ‘အထက်ဆင်’ ကို ‘ခုတင်’ စသည်ဖြင့် စံဘာသာစကားနှင့် ဝေါဟာရ အသုံးအနှုန်းသာမက အဓိပ္ပာယ်ပါ ကွဲပြားသွားသည့် စကားလုံးများကို တွေ့ရသည်။ ထို့ပြင် ‘စက်ဘီး’ ကို ‘ခြေနင်းဘီး’၊ ‘ရုပ်ရှင်’ကို ‘ဓာတ်ရှင်ပွဲ’၊ ‘ညောင်ရေအိုး’ ကို ‘တာအိုး’ စသည့် အခေါ်အဝေါ် ကွဲပြားသော်လည်း ရည်ညွှန်းသော အဓိပ္ပာယ် တူညီသော စကားလုံးများကိုလည်း တွေ့ရသည်။ ထို့ပြင် စံဘာသာစကားတွင် ဝါကျ

အဆုံးသတ်ပုဒ်အနေဖြင့် ‘သည်၊ ၏၊ ဖြီ’ ကိုသုံးသော်လည်း မြိတ်ဒေသိယစကားတွင် ‘စ၊ ဟယ်’ တို့ကို သုံးသည်ကို တွေ့ရသည်။ ဒေသိယစကားသည် စံစကားနှင့် စကားသံအရ လည်းကောင်း၊ ဝေါဟာရအရ လည်းကောင်း၊ သဒ္ဒါအရ လည်းကောင်း ကွဲပြားသော မျိုးကွဲ ဖြစ်သည်။ မြိတ်ဒေသိယစကားသည် လေ့လာခဲ့သော စကားလုံး အဆင့်တွင် စံစကားနှင့် ဗျည်းသံကွဲပြားမှု၊ သရသံကွဲပြားမှု၊ အသံဖြစ်ရာဌာန် ပြောင်းလဲရွတ်ဆိုမှုမျိုး မဟုတ်ဘဲ စကားလုံး၊ ဝေါဟာရ ကွဲပြားစွာသုံးသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ကြိယာဝိဘတ် သည် / ðī / ကို မြိတ်ဒေသိယစကားတွင် ဟယ် / hē / ဟု ပြောင်းသုံးသည်။ ရှိ / cī / ကို မြိတ်ဒေသိယစကားတွင် / hī / ဟု သုံးထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ ယင်းအသုံးသည် ရခိုင်ဒေသိယစကားနှင့် သွားတူသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ စကားလုံးများကို သုံးစွဲရာတွင် မြိတ်လူမျိုးတို့၏ အမြင်အတွေးနှင့် ဆက်စပ်၍ သုံးသည်ကို တွေ့ရသည်။ စပါးစေ့ / zə bē sé / ကို ကောက်သီး / kau? θi / ဟု သုံးခြင်းတွင် ကောက်ပင်မှသီးသော အသီးဖြစ်၍ ကောက်သီးဟု အမြင်အတိုင်း ရိုးရှင်းစွာ သုံးသွားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ပရုတ်ဆီ / pə jou? shī / ကို ခေါင်းကိုက်လျှင် သုံးသော အဆီဖြစ်၍ ခေါင်းကိုက်ဆီ / khāū kai? shī / စက်ဘီး / sɛ? bɛi / ကို ခြေနှင့်နင်းရသော ဘီးဖြစ်၍ ခြေနှင့်ဘီး / tchē ñi bɛi / ကုလားပဲ / kə lē pè / ကို ထက်ခြမ်းခွဲထားသော ပဲဖြစ်၍ ပဲခြမ်း / pè dzǎ / နားထောင် / nà□thaū / ကို နာယူခြင်း ဖြစ်၍ နားခံ / nà -khā / ဟု သုံးသော အသုံးများက မြိတ်လူမျိုးတို့၏ ကွဲပြားသော အတွေးအမြင် စိတ်ကူးကို ပေါ်လွင်စေသော စကားလုံးများ ဖြစ်ပါသည်။ မည်သို့ပင် ဆိုစေ မြိတ်ဒေသိယစကားသည် မြိတ်လူမျိုးတို့၏ ရိုးသားမှုကို ဖော်ပြနေသော ဒေသိယ စကားများအဖြစ် လေ့လာတွေ့ရှိရပါသည်။

နိဂုံး

မြိတ်ဒေသိယစကားမှ နေ့စဉ်သုံးစကားများလေ့လာချက် စာတမ်းသည် မြိတ်လူမျိုးတို့ ပြောဆိုသုံးနှုန်းသော စကားများကို စံဘာသာစကားနှင့် နှိုင်းယှဉ်၍ လေ့လာတင်ပြထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ဤစာတမ်းသည် မြိတ်ဒေသိယစကား လေ့လာမှု အတွက် အထောက်အကူပြုရန် မျှော်လင့်ပါသည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

- ခင်မင်၊ မောင်(ခန့်ဖြူ)။ (၁၉၉၇)။ စကားသမုဒ္ဒရာ စာသမုဒ္ဒရာ။ ရန်ကုန်၊ မြကန်စာအုပ်တိုက်။
- ခင်မင်၊ မောင် (ခန့်ဖြူ)။ (၂၀၀၁)။ တစ်သံ နှစ်သံ သုံးလေးသံ။ ရန်ကုန်၊ ဂူဝံစာအုပ်တိုက်။
- ခင်မင်၊ မောင်(ခန့်ဖြူ)။ (၂၀၁၇)။ သက်တံ့ရောင်စုံဘာသာစကား။ ရန်ကုန်။ စိတ်ကူးချိုချို ပုံနှိပ်တိုက်။
- ခင်စန္ဒာတိုး၊ ဒေါက်တာ။ (၂၀၁၇)။ နောင်ချိုဒေသရှိ ဓနဒေသီယစကားမှ နေ့စဉ်သုံးစကားများ လှေလာချက်။ မြန်မာနိုင်ငံဝိဇ္ဇာနှင့်သိပ္ပံပညာရှင်အဖွဲ့၊ တစ်ဆယ့်ခုနှစ်ကြိမ်မြောက် စာတမ်းဖတ်ပွဲအတွက် တင်သွင်းမည့် သုတေသနစာတမ်း၊ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်။
- ထွန်းမြင့်၊ ဦး။ (၂၀၀၇)။ သဒ္ဒဗေဒ။ ရန်ကုန်၊ ရာပြည့်စာအုပ်တိုက်။
- မောင်ရွှေ၊ မောင်။ (၁၉၉၀)။ အခြေပြုမြိတ်မှတ်တမ်းအကျဉ်း ။ ရန်ကုန်၊ သမီးနှင့်သား ပုံနှိပ်တိုက်။
- မြန်မာစာအဖွဲ့။ (၂၀၀၈)။ မြန်မာအဘိဓာန် ။ ရန်ကုန်၊ နေလင်းပုံနှိပ်တိုက်။
- မြန်မာစာအဖွဲ့။ (၂၀၁၁)။ မြန်မာစာလုံးပေါင်း သတ်ပုံကျမ်းနှင့် ခွဲထား။ နေပြည်တော်၊ မြန်မာစာအဖွဲ့၊ဦးစီးဌာန။

နောက်ဆက်တွဲ

တွေ့ဆုံမေးမြန်းသည့် ပုဂ္ဂိုလ်များစာရင်း

စဉ်	အမည်	အသက်	အလုပ်အကိုင်	နေရပ်
၁	မစံပယ်ဦး	၃၁ နှစ်	နည်းပြ	သဘွတ်ကျေးရွာအုပ်စု၊ မြိတ်မြို့နယ်၊ တနင်္သာရီတိုင်းဒေသကြီး။
၂	မစုမွန်လွင်	၂၉ နှစ်	စာရင်းကိုင်	သဘွတ်ကျေးရွာအုပ်စု၊ မြိတ်မြို့နယ်၊ တနင်္သာရီတိုင်းဒေသကြီး။
၃	မသဇင်	၂၇ နှစ်	ကုန်သည်	သဘွတ်ကျေးရွာအုပ်စု၊ မြိတ်မြို့နယ်၊ တနင်္သာရီတိုင်းဒေသကြီး။
၄	မအေးအေးမြတ်	၂၀ နှစ်	ပထမနှစ်	သဘွတ်ကျေးရွာအုပ်စု၊ မြိတ်မြို့နယ်၊ တနင်္သာရီတိုင်းဒေသကြီး။
၅	မောင်မြတ်မင်းစိုး	၁၇ နှစ်	ပထမနှစ်	သဘွတ်ကျေးရွာအုပ်စု၊ မြိတ်မြို့နယ်၊ တနင်္သာရီတိုင်းဒေသကြီး။